

Van beleidskader naar toekomstbeeld van Wijffels

*Verslag van een workshop op 26-02-2002 te
Woerden*

Tarsy Lössbroek
Gerard Ogink
Arjan Schutte
Geert van der Peet
Jan van Vliet

**landbouw, natuurbeheer
en visserij**

© 2002 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Rapport EC-LNV nr. 2002/095
Ede/Wageningen

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2002/095 en het aantal exemplaren.

Oplage 150 exemplaren

Samenstelling Tarsy Lössbroek, Gerard Ogink, Arjan Schutte, Geert van der Peet,
Jan van Vliet

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Galvanistraat 7
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 671400
Fax : 0318 671473
E-mail : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

Op verzoek van Teun Klumpers (LNV-projectleider belast met de inventarisatie en de voortgang van de implementatie van het rapport Wijffels) heeft het Expertisecentrum LNV een workshop ontwikkeld waar ingegaan werd op de discrepantie tussen wetten en regels van LNV en gewenste ondernemersontwikkelingen in de praktijk.

De werktitel van de workshop was: "Let's make things better".

In de workshop vond een oriëntatie plaats op de vraag: Hoe kan LNV uitnodigender zijn (regelgeving, faciliteren) voor ondernemers om de gewenste transitie van de veehouderij te (laten) realiseren.

De workshop leverde interessante inzichten op over de proceskant van het LNV-werk en over de regierol van LNV bij de transitie van de veehouderij. Deze inzichten zijn vermeld in het hoofdstuk "leerpunten".

De workshop bleek tevens een voorbeeld van "vernieuwend werken". Creativiteit en omgaan met de omgeving waren wezenlijke elementen. De sfeer was open, collegiaal en opbouwend.

Graag wil ik alle deelnemers danken voor hun inzet.

Drs. R.P. van Brouwershaven
Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

Leerpunten	7
1 Inleiding met leeswijzer	9
2 Casus	11
2.1 Opening door Teun Klumpers	11
2.2 Inleiding door Henk de Lange	11
2.3 Casus van Henk de Lange	13
2.4 Reactie van Hans Verhoeven	14
3 Groepsresultaten	18
3.1 Resultaten van discussiegroep 1	18
3.2 Resultaten van discussiegroep 2	19
3.3 Forumdiscussie	19
4 Terugblik	24
4.1 Terugblik door Teun Klumpers	24
4.2 Terugblik door de deelnemers	25
Bijlage 1 Programma van de workshop	28
Bijlage 2 Overzicht van de deelnemers	30
Bijlage 3 Waarden van de deelnemers	32

Leerpunten

Van beleidskader naar werkzaam beleid

Op basis van de ervaringen van de workshop komt het EC-LNV na afloop tot de volgende leerpunten. Een specifiek onderdeel hiervan is de gewenste inhoud van de regierol bij het transformatieproces.

Algemene leerervaringen

- ?? Het workshopmodel met de praktijkcasus en de uitwerking hiervan functioneerde goed. De ondernemers die hun bedrijfsprobleem als casus inbrachten, hadden een dragende rol. Er is besef gegroeid voor de problemen van innovatieve ondernemers en er is constructief naar oplossingen gezocht.
- ?? De eerste reflex was om bestaande regelingen te repareren; gaandeweg kwamen de meer strategische aspecten van de overheidsrol aan de orde.
- ?? Het was opvallend dat de deelnemers aan de workshop in eerste instantie geheel intern gericht werkten; er werd nagenoeg geen aandacht besteed aan de rollen en taken die andere actoren (zouden kunnen) vervullen. Geconstateerd werd wel het belang van monitoring van de ontwikkelingen buiten LNV. Cruciaal daarbij is de vraag: welke ontwikkelingen betreft dit en hoe kan deze monitoring vorm krijgen?
- ?? Het was opvallend dat de aanwezigen de aandacht vooral richtten op de voorliggende landbouwkundige situatie. Daardoor kwamen de achterliggende doelstellingen van wetten en regels, en wat we als maatschappij op dat vlak willen bereiken, wat minder goed naar voren.
- ?? De achterliggende problematiek van de casus was vooral gebiedsgericht; dit vraagt om maatwerk. Als LNV willen of kunnen wij binnen de generieke wet- en regelgeving weinig ruimte bieden voor maatwerk. Dit heeft ook te maken met het vertrouwen in andere overheden.
- ?? Het is gewenst dat vaker ontmoetingen worden georganiseerd van LNV'ers met ondernemers in de praktijk; hierbij kan en moet worden geleerd van elkaars werkprocessen en ambities. Zet daarbij concrete probleemstellingen op de agenda.
- ?? Het is goed dat wordt ingezet op samenwerking en verbinding tussen directies binnen LNV. De reacties na afloop van de workshop laten mogelijkheden zien (zie paragraaf terugblik van deelnemers).
- ?? Aanbevolen wordt bestaansrecht en betekenis van bestaande regelgeving voortdurend aan de orde te stellen; wat waren de oorspronkelijke doelen en waarmee zijn deze in de huidige context het best gediend? Regelgeving moet zo flexibel mogelijk zijn, onder andere om maatwerk mogelijk te maken. Bij het ontwerpen van regelgeving moet hier reeds rekening mee worden gehouden.
- ?? Een ondernemer is altijd slimmer dan de overheid. Richt inzet voor regelgeving daarom op het relatief welwillende deel van de doelgroep en bedenk een specifieke aanpak voor de niet-willenden. Daarmee is ook vergroving van regelgeving mogelijk.

Invulling van de regierol

- ?? Als LNV de regierol op zich wil nemen is het essentieel dat LNV vertrouwen uitstraalt. Laat vertrouwen tussen belanghebbenden uitgangspunt zijn. Het is perspectiefvol om als maat voor LNV handelen, werken aan onderling vertrouwen te nemen.

- ?? Zet in op samenwerking en verbinding tussen LNV en andere belanghebbenden. Maak LNV en andere belanghebbenden zichtbaar en herkenbaar voor elkaar. De regierol van LNV moet vooral gericht zijn op het starten en gaande houden van het transitieproces. De belangrijkste elementen daarin zijn het samenbrengen van actoren, het gezamenlijk opstellen van de agenda, het voor alle actoren toegankelijk maken van de noodzakelijke kennis en inzichten en het terugkoppelen van de voortgang (monitoren) zowel naar inhoud als naar procesvoortgang. Overweeg de oprichting van een 'transitiebureau duurzame landbouw' met als belangrijkste taken: aanjagen, verbanden leggen, actoren bijeen brengen, energie opwekken en richten, communiceren over voortgang, kennisverspreiding.
- ?? Communiceer, ga in gesprek over waarden en drijfveren van LNV en nodig andere belanghebbenden daar ook toe uit. Daarmee is veel proceswinst te halen.
- ?? Alle actoren moeten 'lef' tonen. LNV verwacht lef van ondernemers om om te schakelen. Maak zichtbaar dat LNV daarbij adequaat en gedurfd zal ondersteunen (ofwel: ook lef heeft).
- ?? Beleid van bovenaf moet 'van onderaf' worden gezien. Denk vanuit het probleem en vanuit de doelgroep. Let op een breed patroon van invalshoeken om het probleem te benaderen.

1 Inleiding met leeswijzer

Teun Klumpers (LNV-projectleider belast met de inventarisatie en de voortgang van de implementatie van het rapport Wijffels) heeft het Expertisecentrum LNV gevraagd een workshop te ontwikkelen betreffende de voortgang van de transitie van de veehouderij zoals beschreven in het 'rapport Wijffels'.

De workshop moest een oriëntatie zijn op de vraag: Hoe kan LNV uitnodigender zijn voor de ondernemers in de veehouderij om de gewenste transitie (sneller) te realiseren. De deelnemers van de workshop moesten een zo breed mogelijke vertegenwoordiging vormen van de LNV'ers die in hun werk met dit onderwerp hebben te maken.

Doelstellingen van de workshop waren:

- ?? Een bijdrage leveren aan de LNV-voortgangsrapportage over duurzame veehouderij (n.a.v. Cie. Wijffels) die in het voorjaar 2002 naar de Tweede Kamer gaat. Deze rapportage beschrijft de stand van zaken rond de gewenste transitie in de veehouderij, de knelpunten en de concrete invulling van de inzet van de overheid.
- ?? LNV-ers laten werken met concrete situaties uit de praktijk (casussen); waar lopen ondernemers tegenaan in de transitie.
- ?? LNV-ers laten nadenken over de gewenste rol en werkwijze voor LNV en over samenwerking tussen LNV en andere actoren.

Voor de workshop zijn een tweetal veehouders uitgenodigd die plannen hebben om hun bedrijfsopzet zodanig te veranderen dat het bedrijf weer duurzaam continuïteit krijgt, maar die worden beperkt door bestaande LNV-regels: Henk de Lange uit Arriën/Ommen en Hans Verhoeven uit Valkenswaard. Het plan van Henk de Lange is als casus voorgelegd aan de deelnemers met de vraag wat LNV kan doen om de belemmeringen zoveel mogelijk op te ruimen.

Tijdens de workshop hebben de veehouders eerst hun visies en plannen kunnen presenteren. Vervolgens zijn de deelnemers in twee groepen met de plannen van één veehouder aan de slag gegaan. De resultaten van beide groepen zijn vervolgens besproken in een forumdiscussie waarbij de problematiek ook algemener aan de orde kwam. De veehouders is ook gevraagd te reageren op de aanpak van de groepen.

In dit rapport zijn de inleidingen van de veehouders vermeld, alsmede de inhoud van de casus en de resultaten van de groepen en het forum. Ook de inleiding en het slotwoord van Teun Klumpers zijn vermeld evenals een terugblik van de deelnemers. Als bijlagen zijn opgenomen het dagprogramma, een overzicht van de deelnemers en een overzicht van hun persoonlijke drijfveren bij het onderwerp.

Het Expertisecentrum LNV heeft in het hoofdstuk 'leerpunten' haar belangrijkste conclusies toegevoegd.

De sfeer was tijdens de workshop erg open, collegiaal en informeel. Dit kwam onder andere tot uiting in het feit dat iedereen elkaar aansprak met de voornaam. We hebben geprobeerd deze sfeer over te nemen in het rapport; ook hier noemen we iedereen met de voornaam.

2 Casus

2.1 Opening door Teun Klumpers

Teun Klumpers heeft als opdrachtgever de workshop geopend. De titel van de workshop: 'Let's make things better' is een motto van Philips; een gunstige vergelijking? Bij een nieuwe topman wordt het eerste jaar verlies geaccepteerd, daarna moet het beter gaan. Ook de commissie Wijffels en het Kabinet willen zaken op termijn beter laten lopen. Hierbij moet het voortouw liggen bij ketenpartijen en maatschappelijke organisaties. Zij moeten een 'pull-beweging' vanuit de markt realiseren, de primaire sector moet alert reageren op de mogelijkheden. De Tweede Kamer krijgt dit voorjaar (april 2002) een voortgangsrapportage. Teun heeft afgelopen jaar de voortgang van de implementatie van het rapport Wijffels geïnventariseerd. Daaruit blijkt dat de beweging op gang gekomen is, maar nog onvoldoende is voor een complete omslag binnen circa 10 jaar vanaf heden.

Knelpunten zijn:

- ?? regelingen geven momenteel te weinig ruimte om gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken;
- ?? het begrip duurzaamheid (profit, planet, people) is nog te weinig richtinggevend;
- ?? men mist financiële prikkels en inzet van de overheid;
- ?? er is nog gebrek aan vertrouwen in de overheid;
- ?? voor de consument is er keuzevrijheid, maar ze kan die vrijheid niet aan;
- ?? de retail neemt te weinig voortouw om de consument aan de hand te nemen en haar keuze te begeleiden.

De verwachtingen met betrekking tot de overheid zijn hoog gespannen. De knelpunten waarbij de overheid een rol kan spelen, vragen om een agenda.

De agenda bevat 5 hoofdpunten:

- ?? commitment van partijen vasthouden;
- ?? beleidskader verbeteren (onderwerp van de workshop);
- ?? transparantie bevorderen;
- ?? ontwikkelen van stimulerende instrumenten in plaats van altijd maar verbiedende instrumenten;
- ?? gericht inzetten van onderzoek, communicatie en monitoring van de ontwikkelingen die plaatsvinden.

Teun hoopt dat vandaag punten naar voren komen die de rapportage aan de Kamer kunnen versterken. Bovendien kunnen vandaag nieuwe inzichten opkomen dan wel aanwezige inzichten getoetst worden met betrekking tot een verbetering van het beleidskader waarlangs de gewenste transitie van de veehouderij kan plaatsvinden.

2.2 Inleiding door Henk de Lange

Henk de Lange is nu 15 jaar zelfstandig veehouder in Arriën/Ommen. Hij laat zich leiden door de maatschappij en door zijn klanten/afnemers. Hij is ook privé actief, in zaken als sociale zorg.

Het Varkensbesluit had geen impact voor Henk, het verraste hem niet, het was al gerealiseerd op het moment dat het van kracht werd.

Ambities

Henk heeft een gemengd melkvee-/varkenshouderij bedrijf. Hij wil in de toekomst beide takken biologisch maken. Hij werkt al samen met een (stoppende) collega-boer akkerbouwer om een zo'n gesloten mogelijk systeem te maken. De akkerbouwer zal voedergewassen voor hem gaan telen. Verder kan hij natuurbeheer in zijn bedrijf inpassen via pacht van 100 ha natuurgebied van Staatsbosbeheer. Zijn zoon wil de melkveetak overnemen en uitbouwen tot een biologisch melkveebedrijf.

Henk zelf wil de varkenstak uitbouwen tot een biologisch varkenshouderijbedrijf. Op het bestaande bedrijf heeft hij reeds de benodigde vergunningen en het bedrijf voldoet al aan het varkensbesluit 2008. Het bedrijf ligt echter tussen twee natuurgebieden. Om het bedrijf ook op langere termijn toekomst te geven én om de natuur te beschermen heeft Henk grond gekocht 5 km. verderop in een akkerbouwgebied. Hij wil de varkensstapel verplaatsen en op de nieuwe locatie een biologisch bedrijf vestigen. Hij heeft al de benodigde vergunningen en offertes voor de bouw. Henk wil een zogenaamde familiestal bouwen: de varkens blijven van geboorte tot afleveren in dezelfde stal, ook de zogende zeugen worden in groepshuisvesting gehouden. Henk wil met de stal meedraaien in het DLO-onderzoekprogramma 348 'Nieuwe veehouderijsystemen'. Hij wil niet meer dwangmatig met dieren omgaan, dieren moeten zichzelf kunnen aanpassen. Een dier past zich aan als het de benodigde ruimte heeft. Dat moet je ook aan het dier overlaten. Een dergelijk houderijsysteem past bij Wijffels.

Productieomstandigheden

De kosten op een veehouderijbedrijf stijgen enorm, veel kosten zijn niet terug te verdienen met schaalvergroting, opschalen is ook duur geworden. Henk kiest daarom voor producten met een hogere opbrengstprijis. Het melkveebedrijf moet groeien naar 1 miljoen liter biologische melk per jaar. Henk wil gaan voor biologisch maar ook voor topkwaliteit. Biologisch is duurder dan standaardproducten; en dan verwacht de consument ook een beter product. Met de familiestal kun je die topkwaliteit halen.

Ondernemersvisie

Als ondernemer kun je niet om de maatschappelijke ontwikkelingen heen. De maatschappij blijft zich ontwikkelen en de overheid speelt daar een cruciale rol in. De ontwikkeling van de maatschappij is echter niet éénduidig, is soms zelfs hypocriet. De burger is idealistisch maar als consument is hij een prijskoper. De burger wordt lid van Natuurmonumenten, ontleent daaraan een goed gevoel en wil vervolgens blijven vliegen. In feite is dit op een gemakkelijke manier afkopen. Natuurstroom wordt door de overheid georganiseerd en is niet duurder: is door de burger gemakkelijk aan te voldoen en geeft een goed gevoel. Als ondernemer moet je op deze ontwikkelingen inhaken.

Een ander verschijnsel doet zich voor op de markt, namelijk 'zien is kopen'. Bij een goede presentatie kopen klanten in de winkel meer dan ze op het boodschappenbriefje hebben staan. De markt is dus manipuleerbaar, maak daar als ondernemer gebruik van.

Mondiale trends zijn bijvoorbeeld meer natuurontwikkeling en geen kinderarbeid. Als ondernemer moet je hiermee rekening houden.

Dilemma's

De sector heeft zelf veel overheidsregels over zich afgeroepen. Regelgeving is er op gericht om ook de laatste paar procent binnen de lijnen te houden. Het gevolg is dat de regels zeer omvangrijk zijn en verstarrend werken waardoor Henk er niet meer mee uit de voeten kan. Als je accepteert dat enkelen hun boekje te buiten gaan, kan de regelgeving veel eenvoudiger worden. Nu worden de goedwillenden teveel de dupe van het streven naar 100% waterdichtheid. Bovendien is de boer altijd slimmer dan de wetgever. Timmer Minas nu niet helemaal dicht. Je moet praktische systemen hebben. Voor de laatste paar procent moet je iets anders vinden.

Een ander dilemma is de verschuilende partij. Niemand kiest positie (overheid, LTO en anderen). De banken zijn bijvoorbeeld, op één na, bij hun financiering niet bereid om biologisch op een hoger opbrengstenniveau te zetten. Overheid moet het voortouw nemen en keuzes maken. Er is nu geen eenduidigheid of de overheid de keus maakt voor duurzaamheid of niet: enerzijds wordt gezegd dat biologisch duurzaam is en moet worden gestimuleerd, anderzijds wordt gezegd dat de markt bepalend moet

zijn. Dit maakt het voor pioniers lastig. Dan heb je een orkest zonder regisseur. Iemand moet regisseren. LNV moet de regierol naar zich toehalen, maar wat is dat eigenlijk: regie?
Als laatste dilemma speelt dat de leffactor van LNV, boeren en anderen vaak nul is. Voorbeeld is de discussie over 40%/60% dichte vloer. Is een non-issue, is geklets, stelt niets voor: voor burger noch voor dier. Het kost gewoon lef om keuzes te maken.

Reacties van deelnemers

Reacties van de deelnemers op de inleiding van Henk zijn: afrekenen op doelen, lef, inspirerend, duurzaamheid op alle fronten, zoekt continuïteit binnen de maatschappelijke randvoorwaarden over 20 jaar, dit soort ondernemers zouden eigenlijk dagelijks bij ons (LNV) over de vloer moeten komen.

2.3 Casus van Henk de Lange

De casus van Henk de Lange is op papier uitgereikt aan de deelnemers en onderstaand overgenomen.

Bedrijfssituatie

Het bedrijf van Henk de Lange is een gemengd bedrijf met melkvee en varkens. Het bedrijf ligt midden in het Vechtdal landschap waarbij een deel van zijn grond op de potentiële verbinding van de EHS (Ecologische Hoofd Structuur) ligt. Het bedrijf heeft kort weergegeven de volgende kenmerken: biologisch melkveebedrijf in omschakeling met 70 melkkoeien, 39 ha grond eigen bezit, 8,5 ha huur, 100 ha natuurgrond voor begrazing door jongvee en droogstaande koeien, varkensbedrijf met 170 fokzeugen en 400 vleesvarkens, beschikking over 827 varkensproductierechten, de mest wordt op maat geleverd aan diverse bedrijven in de directe omgeving, ligging bedrijf in het overschotgebied van mest (concentratiegebied), een nieuwe locatie in bezit op ca 5 km afstand van het huidige bedrijf in niet-overschot gebied.

Ondanks dat het varkensbedrijf voldoet aan de eisen van het Varkensbesluit 2008 is in de visie van Henk de Lange zijn bedrijf niet klaar voor de toekomst op middellange/lange termijn. In Nederland wordt de ruimte schaarser, is toenemende behoefte aan natuurontwikkeling en wordt de mondiale concurrentie voor traditioneel geproduceerd Nederlands varkensvlees steeds groter. Hij staat daarom voor de keuze uitbreiden of een andere bedrijfsfilosofie kiezen. Uitbreiden op de huidige locatie kan op basis van de milieuvergunning voor het bedrijf met 450 zeugen. Echter gegeven de geschetste Nederlandse situatie met de schaarser wordende ruimte, de toenemende behoefte van de Nederlandse burger aan groene ruimte en de ligging van zijn bedrijf op 250 meter afstand van natuur voelt hij meer voor omschakeling naar een gesloten biologisch varkensbedrijf met een top kwaliteit vlees. Het verplaatsen van het varkensbedrijf maakt het tevens mogelijk een deel van zijn grond beschikbaar te stellen voor het maken van een verbinding in de EHS.

Ambities

In het ideaal beeld van Henk de Lange (daar ligt zijn hart):

- start hij een gesloten biologisch varkensbedrijf met 250 zeugen op de nieuwe locatie;
- wordt dit een 'familiestal' voor varkens;
- blijft op de huidige locatie het biologisch melkveebedrijf bestaan voor zijn zoon;
- maakt hij ruimte voor natuurontwikkeling en het realiseren van de EHS.

Probleemschets

Om zijn ideaalbeeld te realiseren loopt Henk tegen een aantal problemen aan:

- 1) Bij het verplaatsen van het varkensbedrijf naar de nieuwe locatie kan hij de bestaande varkensrechten niet meenemen (verplaatsing van overschot naar niet-overschot gebied). Daardoor zullen op de nieuwe locatie alle varkensrechten

aangekocht dienen te worden wat een investering vraagt van € 700.000,-. Dit maakt het plan financieel onhaalbaar gezien de termijn van 2005. Immers in 2005 vervallen mogelijk de varkensrechten.

Vraag: Wat kan LNV doen om Henk (en zijn collega's in gelijke omstandigheden) maatwerk te bieden?

- 2) De onduidelijkheid van het LNV beleid over Voedsel en groen, de invulling van Wijffels enz. "Dat gaan we uitvoeren" heeft Henk iemand bij LNV eens horen roepen. LNV zou als regisseur invulling aan de plannen moeten geven, alleen al omdat daar een belangrijk signaal van uit gaat zodat banken en andere marktpartijen positie durven kiezen.

Vraag: Hoe gaan Henk en de buitenwereld vanaf vandaag merken dat LNV een krachtige regierol neemt?

- 3) "Als varkenshouder zou ik morgen de verleende milieuvergunning voor de 450 zeugen moeten gaan realiseren, geen geouwehoer, gewoon voor de komende 20 jaar weer varkens gaan houden op 250 meter van een Natuurmonument. Niet morgen de natuur ontwikkeling stimuleren, dat kan ook nog over 20 jaar, en niet de 'welzijnsvarkentjes' van Wijffels, deze kunnen best nog even wachten, en niet wat doen aan de klachten van de burens over de stank, ach ze weten niet beter. En de ondernemende ondernemer blijft nog wel even wachten en reist eens een dagje af naar...Woerden. Ik ben benieuwd!!!! ". Aldus een citaat van Henk.

Vraag: Met welk citaat gaat Henk vanmiddag naar huis en naar zijn collega's?

2.4 Reactie van Hans Verhoeven

Hans Verhoeven is veehouder te Valkenswaard en tevens voorzitter van de vakgroep varkenshouderij van de ZLTO.

Hans is sinds 1992 met zijn eigen bedrijf bezig. Hij produceert nu onder milieukeur en heeft een goede start gemaakt met keurslagers als afnemers, momenteel is de vraag groter dan het aanbod.

In vergelijking met Henk de Lange is hij meer een man van: als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan.

Betekenis van Wijffels voor het individuele veehouderijbedrijf

- ?? De minister zegt dat de bedrijven weer een 'license to produce' moeten verkrijgen van de maatschappij. De verantwoordelijkheid hiervoor berust bij het primaire bedrijfsleven. Hans wil dat ook. De Nederlandse sector is sterk exportgericht en via kengetallen gericht op het realiseren van een lage kostprijs in de primaire productie. Je moet de concurrentie op EU-niveau aankunnen. Zo denken nog heel veel ondernemers. Hij noemt als voorbeeld een biologisch vleeskuikenbedrijf. Dat bedrijf startte biologisch en wil nu naar 1 miljoen kuikens omdat ze alleen concurrentie op basis van kostprijs zien.
- ?? De veehouderij heeft een gebrek aan robuustheid. De genetische versmalling is zorgwekkend, een genenbank is gewenst.
- ?? Nu moet worden gestreefd naar gesloten bedrijven terwijl nog in 1992 werd gestimuleerd dat NL voor de varkenshouderij de kraamkamer van Europa zou worden. De afschrijftermijn van stallen en inrichting belooft langer dan 10 jaar.
- ?? Voedselveiligheid en volksgezondheid komen nu op de eerste plaats, maar juist op deze terreinen ben je als primaire bedrijf zo kwetsbaar.
- ?? Voor omschakeling van de bedrijven is financiële steun nodig. Het maatschappelijk draagvlak voor ondersteuning neemt echter af, tenzij het gaat om het gezicht van het platteland. De burger verbindt de boer nog met de grond. Koester dat idee.
- ?? De uitdaging voor de veehouder is waarde toevoegen voor de consument en dit ook terug laten komen bij de primaire producent (dus retail nodig).

Dilemma's

De lijn bij veel boeren is: wat wordt minimaal vereist en dat zo goedkoop mogelijk produceren. Landbouw is prijsconcurrentie.

De bedrijfsproblemen van Hans Verhoeven zijn:

- ?? Het bedrijf nu renoveren of verplaatsen. Hij heeft nu de benodigde vergunningen maar zit binnen 250 meter van de EHS en komt daardoor op termijn vast te zitten.
- ?? De overheid voerde tot 1996 een stimuleringsbeleid (investeringssubsidies zoals WIR en subsidie op mestverwerking), daarna een ontmoedigingsbeleid (Wet Herstructurering Varkenshouderij). Op dit moment is er weer dynamiek nodig in de sector dus is omschakeling naar stimuleringsbeleid gewenst.
- ?? Als je investeert gaat de kostprijs omhoog. Hij heeft de laatste jaren veel geld uitgegeven aan de ontwikkeling van emissie arme systemen en de ontwikkeling van het milieukeur. Dit kan alleen worden terugverdiend via een hogere opbrengstprijis.
- ?? De ontwikkeling van certificerings- en keuringssystemen kost hem veel geld omdat de overheid erg traag is met de meningsvorming over de eisen die worden gesteld.

Samenwerking van LNV met andere actoren

Voor een transitie van de veehouderij heeft LNV andere organisaties nodig zoals de LTO. Gezamenlijk moeten we naar:

- vertrouwen i.p.v. randvoorwaardencultuur;
- elkaar ruimte geven;
- geen misbruik maken van elkaars ruimte.

Hiertoe moeten er nieuwe bestuurders met een nieuwe cultuur komen (LTO is hiermee bezig).

Op basis hiervan moet bedrijfsontwikkeling maximaal mogelijk worden gemaakt. Hiervoor is duidelijkheid en maatwerk nodig. Wijffels is wollig, maar de ondernemer moet aan de slag kunnen. Door te sturen op doelen moet de ondernemer ruimte krijgen.

ZLTO heeft met de provincie Noord-Brabant een overeenkomst gesloten over een gezamenlijke inzet voor de gewenste aanpassing van de varkenshouderij in de provincie. Hiervoor is door beiden geld beschikbaar gesteld.

Op basis van gezamenlijke doelen en een raamwerk gaat de sector zelf randvoorwaarden definiëren voor de bedrijven waaraan, volgens de provincie, 90% van de bedrijven moet kunnen voldoen.

Observatie van de discussies in de groepen

Hans heeft het eerste deel van de groepsdiscussies geobserveerd en geeft een tussentijdse reflectie. De volgende punten zijn hem opgevallen:

- ?? de lopende beleidsagenda overheerst;
- ?? de discussie is intern gericht, de maatschappelijke organisaties worden vergeten;
- ?? Wijffels vindt een hogere opbrengstprijis belangrijk, in de groepen is hier nog niet over gesproken.

Reacties van deelnemers

Reacties van de deelnemers op de inleiding van Hans Verhoeven zijn:

- ?? Hans hinkt op twee gedachten, toegevoegde waarde en kostprijs.
- ?? Hans heeft als bestuurder en boer twee petten op.
- ?? Wie bepaalt de maatschappelijke randvoorwaarden, is dat de sector zelf of is dit typisch een taak van LNV? Hans stelt dat de sector zelf verantwoordelijk is voor een maatschappelijke 'license to produce'; zij vult dit in middels een continue discussie met de betreffende maatschappelijke organisaties.
- ?? Hoe weet je zeker dat de 'license to produce' in de toekomst niet weer ter discussie komt te staan; de maatschappelijke wensen zullen blijven veranderen. Antwoord van Hans is dat een continue discussie nodig is met continue aanpassing, op basis waarvan convenanten worden gesloten, waarbij de maatschappelijke organisaties begrip moeten hebben voor zaken als afschrijvingstermijnen. (lange termijn afspraken met geleidelijke implementatie).

?? Wat is de rol van de politiek? Hans zegt dat de politiek altijd achteraf komt: de politiek grijpt in als partners het zelf niet goed doen.

3 Groepsresultaten

3.1 Resultaten van discussiegroep 1

Maatwerk voor Henk

De groep was het er snel over eens dat het probleem van Henk moest worden opgelost. Zo'n bijna 'Wijffelsbedrijf' kun je niet laten zitten; bevordering 'Wijffels' is in feite rijksbeleid. Het bedrijf kan haar plannen nu niet realiseren door technische en juridische problemen. De benodigde varkensrechten mogen op basis van de Wet Herstructurering Varkenshouderij niet worden verplaatst van een concentratiegebied naar een niet-concentratiegebied (behalve als de rechten volledig grondgebonden zijn, maar Henk heeft de meeste grond niet in eigendom maar gehuurd). Nu moet Henk de in bezit zijnde rechten verkopen (met 60% afroming) en in het nieuwe gebied weer andere rechten aankopen (ook met 60% afroming). Mogelijk komen de rechten in 2005 te vervallen met als gevolg dat de bank ze niet wil financieren.

De Wet Herstructurering Varkenshouderij had op de eerste plaats tot doel de status quo te bevriezen en vervolgens de mestproductie te verminderen via een vermindering van het aantal rechten en daarmee van het aantal varkens. Het verbod op verplaatsing van rechten naar niet-overschotgebieden had tot doel om de schone gebieden schoon te houden. LNV moest dat op deze wijze regelen omdat provincies en gemeenten hun ruimtelijk ordeningsbeleid niet op tijd klaar hadden. Nu is het mestoverschot verdwenen (op voorwaarde dat het derogatieverzoek in Brussel wordt ingewilligd) en kan de wet worden ingetrokken of de afroming bij verplaatsing worden afgeschaft of worden verminderd. Op papier heb je dan ook de oplossing: de wetgeving aanpassen. Dit zal ook (ten dele) gebeuren voor zover hiervoor politiek draagvlak bestaat.

Naar de toekomst gezien, en ook voor andere bedrijven, kun je overwegen of het niet beter is om te sturen op doelen (ipv op randvoorwaarden) en de positieve ontwikkelingen stimuleren: in dit geval beloning van natuurontwikkeling. Waarschijnlijk dat hierbij provincies en gemeenten gericht kunnen sturen dan LNV, omdat het hier gaat om ruimtelijk ordeningsbeleid en bovendien omdat provincies en gemeenten individuele gevallen beter kunnen afwegen.

Regierol van LNV

Opvallend is dat we goed zijn in het aangeven van wat we niet willen, maar slecht in wat LNV wel wil. Dat betekent het kiezen van een heldere positie. Wil je als LNV de eerste viool spelen? Of juist een rol op de achtergrond? Het blijkt dat LNV dit verschillend invult. Enerzijds ruimte geven en vrijlaten, anderzijds juist richting geven. Is de inhoud van Wijffels voldoende om de sector aan de gang te helpen? Of moeten we als LNV zover gaan dat we aangeven dat er rond de EHS alleen landbouw is toegestaan ten dienste van natuur? Durven we dat?

Citaat voor Henk en conclusie

De groep wil aan Henk meegeven: vertrouw op je eigen keuze en spreek LNV in ieder geval aan op het intrekken van achterhaalde regels. Conclusie is dat LNV een flexibele invulling van de regelgeving moet nastreven gericht op doelen. Tijdens het ontwerp van de regeling moet worden nagedacht over

waar later flexibiliteit nodig kan zijn. Verder blijkt dat de regierol nog moeilijk is in te vullen.

3.2 Resultaten van discussiegroep 2

Maatwerk voor Henk

De groep formuleerde de vraag "Is maatwerk voor Henk de Lange nodig en mogelijk?" Henk de Lange kan geen gebruik maken van bestaande regelingen voor voorlopers, want zijn familiestal voor de varkens is nog te innovatief. Maatwerk is daarom nodig.

Henk de Lange wil invulling geven aan Wijffels. Voor het melkveebedrijf redt hij zich wel en heeft geen hulp nodig.

Wat betreft het varkensbedrijf zijn positieve punten dat de bedrijfsopzet gesloten is, dat de mest in de regio wordt afgezet en dat de welzijnsproblematiek wordt aangepakt. Vragen zijn: of schaalvergroting wel nodig is, of varkensbedrijven niet in clusters moeten worden gelegd en of windmolens passen in het gebied.

Knelpunt voor Henk zijn de kosten verbonden aan verkoop/aankoop/korting van dierrechten.

Conclusie van de groep is dat het een gouden plan is. Henk zal zelf invulling moeten geven aan markt en relaties met actoren, maar hij heeft handvaten nodig om tot de nieuwe situatie te komen. Financierbaarheid door de bank is een van de aspecten.

Regierol van LNV

Als LNV wil je voorlopers belonen, maar dan moeten we als overheid lef hebben omdat alle consequenties niet in alle volledigheid zijn te overzien. De overheid moet niet alleen rode kaarten uitdelen, maar ook groene (ga je gang maar) kaarten. Mogelijk is het goed om als LNV duidelijk te communiceren welke bedrijfstypen/ondernemingsvormen gewenst zijn in het kader van Wijffels. Als voorbeelden van wat we onder innovatief verstaan, kunnen we bijvoorbeeld een '8-tal' bedrijven zoeken die een antwoord geven op de vraag wat LNV wil en vervolgens deze helpen bij hun ontwikkeling. Dat heeft ook een communicatiefunctie naar banken en andere actoren. We kunnen deze bedrijven ruimte geven in de bestaande regelgeving en in plannen als SGR2 (Structuur Groene Ruimte).

We willen als LNV en als sector van maatschappelijk omstreden naar niet omstreden en van geen vertrouwen naar wel vertrouwen, van uniform naar differentiatie, van verbieden naar stimuleren. Op korte termijn betekent dit dat we als LNV voor voorlopers uitzonderingen moeten maken op de regels. Dit is een richting met lef en variatie. Op langere termijn betekent dit:

- ?? meervoudige optimalisatie (is variatie);
- ?? minimale randvoorwaarden (hoe past dit met politieke verantwoordelijkheid, wat is het basisniveau);
- ?? doelen vaststellen;
- ?? groepen die verder willen: maatschappelijke overeenkomst, zelf certificeren, overheidscontrole op zelfcontrole, naast thema's als sector en ruimte verbreding van de reconstructie. Deze taken neerleggen bij provincie en gemeenten;
- ?? transformatie van LNV en medewerkers: hoe beleidskader vaststellen, wisselwerking tussen LNV en de buitenwereld, wisselwerking tussen beleidsdossiers.

3.3 Forumdiscussie

De forumleden reageren eerst afzonderlijk op de gepresenteerde resultaten van beide groepen, daarna volgt een discussie.

Reactie Henk de Lange

Henk is positief verrast door het enthousiasme in de beide werkgroepen, dit geeft hoop. Er werd flink geworsteld met de vragen en er is duidelijk aangegeven waar het probleem zit. Deze erkenning is de basisvoorwaarde om verder te komen.

Wat Henk tegenviel, is het gebrek aan lef. Nog steeds wordt geen positie gekozen.

Als je niet duidelijk zegt wat je wilt, gaan dingen niet veranderen. Wijffels is politiek zeer goed ontvangen, dus je hebt als LNV(ers) toch alle ruimte? Waarom gebruik je dat niet? Jullie hebben zelf gezegd dat de plannen van Henk passen in de richting Wijffels, heb nu ook het lef om hem te helpen. Als ondernemer neemt Henk een groot risico, dat wil hij ook, maar daar hoort ook een overheid met lef bij.

Reactie John Grin (Universitair hoofddocent politicologie Universiteit van Amsterdam)

Alle departementen krijgen te maken met doelgroepen waar ze geen ervaring mee hebben. Er moet routine komen om "beleid van bovenaf van onderaf te bezien". Deze manier van denken gaat niet vanzelf, hier is oefening voor nodig: oefenen in denken vanuit probleem en doelgroep.

Opvallend bij groep 1 is de nadruk op differentiatie, er wordt gepleit voor het benoemen van '8 bedrijfstypen' en daar de overheidsinstrumenten op af te stemmen. Het pleidooi is goed, maar hoever kun je met differentiatie gaan; wat kun je beleidsmatig nog behappen? Je moet het aan de sector en de maatschappelijke organisaties overlaten om een aantal keurmerken te definiëren. Aan elk keurmerk kunnen vervolgens eigen rechten worden gekoppeld. Er is in de discussie echter geen aandacht besteed aan de maatschappelijke organisaties.

Formuleren wat we wel willen, houdt in z'n algemeenheid het risico in van eenvormigheid.

Tenslotte is een transformatie geformuleerd van het departement. Hoe verhoudt zich dat tot de Tweede Kamer? Gaan deze plannen niet dwars door de afspraken met de Tweede Kamer heen? Via de minister moet de andere werkwijze, waarbij als LNV niet meer van de ene regeling naar de andere wilt, worden uitgelegd aan de politiek.

Reactie Marjolijn Sonnema

In 1995 is begonnen met de transformatie van LNV van een ministerie voor de landbouw naar een ministerie van algemeen bestuur. Toen is een interne training opgezet (bij Directie Landbouw: "Eén been in de praktijk"). Is dat niet iets om terug te halen; juist als je de problemen van onderaf wilt bezien?

Van groep 1 sprak haar sterk aan dat vanuit het probleem werd geredeneerd (probleem met verplaatsing en afroming van dierrechten). Soms realiseren we ons te weinig wat ooit de reden was voor een bepaalde wet of regeling. Verlagen van het afroompercentage ligt weliswaar reeds in de verwachting, maar wat doe je als dit niet haalbaar is?

Het valt Marjolijn op dat geen van de werkgroepen verwijst naar de relatie met nota's zoals "Impuls voor vernieuwing" en de meest recente "vernieuwend werken". Verder is deze casus helemaal gericht op het primaire bedrijf, maar je zou ook verder de keten in moeten kijken.

Discussie

Diversiteit in producten en meerprijs

Herman Sniijders zegt dat de 8 bedrijfstypen niet zijn bedoeld om voor ieder type afzonderlijk regels te maken, maar om de sector, maatschappij en intern te laten zien waar het naar toe moet: het zijn voorbeelden van de toekomst; het beeld wordt daardoor scherper.

Marjolijn Sonnema merkt op dat consumenten niet bedolven willen worden onder keurmerken; ze wensen slechts enkele keurmerken, liefst op EU-niveau geformuleerd.

Daarnaast heeft een heel groot deel van de consumenten in Nederland en Duitsland voorkeur voor producten uit eigen regio of eigen land. Henk de Lange zegt dat het beperken van het aantal keurmerken niet strijdig hoeft te zijn met het geven van een regionaal sausje. Hij hoopt voor zijn producten een iets hogere prijs te kunnen krijgen door aan te geven dat zijn bedrijf helpt bij het onderhoud van natuurterreinen. Hierbij is samenwerking met Staatsbosbeheer nodig, waarbij de revenuen worden verdeeld. Verder is in zijn gebied de milieucoöperatie Ommermarke actief, die ook probeert haar inspanningen te verwaarden. Nederlanders zijn van origine vooral prijsskopers en gericht op de internationale markt, maar de laatste jaren is er wel een kentering: er wordt meer buiten de deur gegeten en de prijs wordt minder belangrijk op voorwaarde dat de kwaliteit goed is.

Onderzoek/monitoring

John Grin merkt op dat onderzoek een belangrijk instrument van LNV is. Sierk Spoelstra vult aan dat het onderzoekprogramma "Nieuwe Veehouderijssystemen" binnenkort in het communicatiestadium komt. Hij merkt ook op dat monitoren van ontwikkelingen binnen sectoren en daarbuiten belangrijk is om beleidsrisico's te minimaliseren.

Redeneren vanuit productie of marktvraag

Marjolijn Sonnema zegt dat we in Nederland bij het zoeken naar productdifferentiatie nog te veel redeneren vanuit de productiekant we moeten vaker beginnen met een marktonderzoek naar (toekomstige) wensen van de consument. Volgens Herman Sniijders moet de overheid zich niet bemoeien met markten, merken, enz., maar dit overlaten aan het bedrijfsleven zelf.

Overheid en keurmerken

Hans Brand vindt dat de overheid moet waken voor een wildgroei van merken en (indirect) moet toezien op de juistheid van wat wordt geclaimd. Henk de Lange zegt dat Wijffels niets zegt over keurmerken maar wel over een transitie van de veehouderij. De introductie van keurmerken kan dan toch heel belangrijk zijn. Kijk naar de overheidsbemoeienis met het energiezuinige keurmerk en met groene stroom; de overheid zorgt voor uniformering en zorgt dat deze producten niet of nauwelijks duurder zijn.

Overheid en biologische landbouw

Gerard Ogink zegt de indruk te hebben dat de Duitse overheid de biologische landbouw veel sterker stimuleert dan de Nederlandse. Künast heeft het Biosiegel geïntroduceerd en werkt nu aan een betere beschikbaarheid van deze producten in de winkels. Marjolijn Sonnema is van mening dat Duitsland nog een grote achterstand had en zegt dat er nu ook in Nederland een grote reclamecampagne aankomt met steun van de overheid.

Waar wil de consument wél voor betalen?

John Grin stelt de vraag waarom consumenten in het ene geval elke cent omdraaien en in het andere geval niet kijken naar de prijs: vergelijk de extra kosten van een doosje scharreleieren met de extra kosten van kant en klaar maaltijden. Het is goed dat de overheid de ontwikkeling van gewenste nieuwe markten stimuleert, maar een structurele financiering is ongewenst.

LNV en de regierol

Geert van der Peet zegt dat invulling van de regierol moeilijk is. We moeten echter eerst bepalen of we de regierol willen of dat we achterover gaan zitten totdat de problemen door anderen of vanzelf zijn opgelost. Iedereen roept dat LNV duidelijk moet zijn in wat er moet gebeuren en de gewenste ontwikkelingen moet ondersteunen, maar willen we dat echt of alleen als ons dat uitkomt? Teun Klumpers antwoordt dat hij in de rapportage aan de Kamer de ambitie van de overheid moet opnemen en hoe daaraan invulling kan worden gegeven. Antwoorden op praktijkvragen kan LNV op dit moment nog niet geven omdat de rollen van de diverse organisaties nog niet duidelijk zijn. Als overheid moet je niet te ver voorop lopen, je moet de aansluiting behouden. De overheid moet eerst meer investeren in het

opbouwen van vertrouwen; zij moet een vertrouwensrelatie hebben met de EU, met de maatschappij en met de sector. Vertrouwen moet o.a. worden opgebouwd door te doen wat je zegt, daarom moet je niet meer zeggen dan je kunt waarmaken. John Grin zegt dat het in dit licht gezien, goed is dat Wijffels slechts zo globaal is ingevuld; nu vragen diverse organisaties de overheid om het wat verder in te vullen. Als LNV moet je nu zorgen dat het onderwerp op de agenda blijft en dat vooral de betrokken actoren het verder invullen.

Het blijft een interessante worsteling

Henk de Lange: het is een worsteling met veel impact en juist daardoor zo leuk. Je zoekt naar wat je nodig hebt om het proces op gang te krijgen en te houden.

Concreet naar zijn eigen situatie: hij zoekt partijen die hem de hand willen reiken ' ik ga met je mee'. Henk hoopt dan ook dat hij handreiking krijgt.

John Grin is onder de indruk van de uitdaging voor systeemverandering, hier open over praten is een eerste vereiste. Met het aanpakken van de problemen moet je doorgaan; bereid je er op voor dat 'het systeem terugslaat'. Benoem als overheid dat je met een complex van zaken aan de slag bent.

Marjolijn Sonnema zegt: zet een perspectief neer, ga daarvoor met lef staan! Het eerste deel van de agenda is ook een waardendiscussie. Misschien kun je elkaar daar ook sneller vinden en blijf je verder van de loopgraven vandaan.

4 Terugblik

4.1 Terugblik door Teun Klumpers

Vijftien minuten praten over wat de dag heeft opgeleverd is tekort: 'ik neem veel mee'.

Eerste gedachte die bij Teun opkomt is "Henk". Teun ziet de metafoor "Henk" van de STER-reclame als de laatste man in de WAO: iedereen vraagt hoe het met hem gaat, hoe hij zich voelt, enz. Laten wij ons ook steeds de vraag stellen: hoe gaat het met "Henk"?

De cursus "met één been in de praktijk" krijgt al een vervolg: de Directie Landbouw heeft met het NAJK de afspraak gemaakt dat de DL-ers een dag meedraaien op het bedrijf van een NAJK-er en omgekeerd draaien NAJK-ers een dag mee op LNV.

Er zijn veel vragen gesteld van 'waarheen en waartoe', maar de invulling daarvan blijft niet hetzelfde. Twee invalshoeken zijn over 20 jaar ook nog geldig:

?? goed bezig zijn is zien wat er in de toekomst aankomt. Je wilt je niet bezighouden met wat nu nog net kan en mag, maar met de wensen van de toekomst;

?? we moeten toe naar de situatie dat de sector structureel niet meer omstreden is in de maatschappij; ook de sector moet vooruitzien.

Dit is de omslag in denken die we willen, een andere basishouding.

Voor de overheid hoort daar bij dat de discussie over maatregelen om een doel te bereiken, niet zover doorschiet dat je niet meer weet waartoe dat alles begonnen is. Bijvoorbeeld de discussie over 60 of 80% dichte vloer is niet het doel van de discussie; het gaat om welzijn. Besef dat er een achterliggend doel voor elke wet of regeling is; de 'afschrijftermijn' van een regeling is soms wat lang. Als het afromen van rechten niet meer nodig is, moet deze regel weer worden ingetrokken.

Ook biologische landbouw is eigenlijk geen doel op zich; echter op dit moment is het een goed vehikel om duurzaamheid vooruit te brengen. Blijf dus alert op het functioneren van dit vehikel en wees ook alert op andere toekomstige vehikels.

Ten aanzien van de regierol: de kern moet zijn het organiseren van het proces. De juiste mensen moeten op het juiste moment met elkaar in gesprek zijn. Als we een regierol willen dan moet die op proces gericht zijn.

We moeten er rekening mee houden dat het probleem complex is en bovendien een complex van zaken omvat. Waarom is een kwartje extra voor een doos eieren zo bijzonder terwijl op andere momenten de prijs niet belangrijk is. We moeten de emotionele context van veehouderij, voedselproductie en aankoopgedrag goed kennen. Hier maken we nog lang niet genoeg gebruik van.

De bereidheid om voor de landbouw analoog aan andere sectoren geld als stimulans in te zetten, is moeilijk vanwege de weerstand tegen het subsidie-imago van de landbouw. Aankoop van energiezuinige koelkasten en auto's wordt wel gestimuleerd via een subsidie op de hogere aankoopkosten; ook groene stroom wordt financieel ondersteund, maar bij landbouwproducten ligt dat moeilijker.

4.2 Terugblik door de deelnemers

Aan het slot van de workshop werd de deelnemers gevraagd wat zij -na afloop- over de workshop in de krant zouden zetten? Onderstaand de door de deelnemers gemaakte krantenkoppen, vermeld met uitroeptekens. Daaronder is -tussen haakjes- aangegeven waar de deelnemers volgens henzelf op aanspreekbaar zijn.

Volkskrant: Communicatie als belangrijkste middel voor de transitie van de veehouderij!

(Aanspreekbaar op: a) uitgangspunt dat het een LNV taak is om te weten wat je wilt en b) uitgangspunt dat de toekomst van de landbouw een communicatietraject is)

NRC: LNV worstelt met eigen rol!

De stap van departement van agrarisch belang naar departement van algemeen bestuur kost moeite. Nieuwe zoektocht naar verantwoordelijkheid voor de beleidsagenda omgaan met de omgeving

(Aanspreekbaar op: meepraten in workshops als vandaag voor het krijgen van meer duidelijkheid en positiebepaling)

Telegraaf: Debat over omslag in veehouderij nu echt begonnen!

(Aanspreekbaar op: voorlopig op alles)

Agrarisch Dagblad: ZLTO wil de regierol Wijffels; LNV is er nog niet uit wie Wijffels verder moet invullen!

(Aanspreekbaar op: werken aan een duidelijker invulling van de LNV-rol; er aan werken dat LNV die rol ook gaat invullen samen met andere organisaties)

Haagsche Courant: LNV schenkt vertrouwen aan boeren en geeft hen weer meer ruimte!

(Aanspreekbaar op: wederzijds begrip en respect tonen en daarmee vertrouwen naar de ander invullen en waarmaken).

Haagsche Courant: Wijffels bekennt kleur!

(Aanspreekbaar op: Transformatie van LNV naar vernieuwend werken in beleid – regisseur)

NRC: Rapport Wijffels wordt uitgewerkt in dialoog!

(Aanspreekbaar op: met maatschappelijke partijen discussiëren over de toekomst van de veehouderij. Beleidsdirecties aanspreken op aansturing van uitvoerende dienst)

Veehouderij confronteert LNV ambtenaren met tekortschieten eigen regels!

(Aanspreekbaar op: verduidelijken van de rol van LNV / het Rijk in het kader van 'ondernemen in het groen', bij uitwerking Wijffels)

Agrarisch Dagblad: Veehouder confronteert LNV-ambtenaren met tekortschieten eigen regels!

(Aanspreekbaar op: in het kader van "ondernemen in het groen" verduidelijken van de rol van LNV/Rijk bij uitwerking van Wijffels)

Financieel Dagblad: LNV en landbouwbedrijfsleven geven richting aan Wijffels!
(Aanspreekbaar op: stimuleren van ondernemerschap, streven naar transparantie, heldere en eenvoudige regelgeving en niet nóg meer van hetzelfde)

NRC: LNV werkt aan beter beleid!
(Aanspreekbaar op: werken aan flexibilisering en integratie van beleid zodat zich minder knelgevallen voordoen)

Agrarisch Dagblad: Varkenshouder presenteert gouden plan aan LNV!
(Aanspreekbaar op: bewustwording dat realiseren van plan heel complex is. Het blijft een probleem om op korte termijn duidelijkheid te geven wat binnen LNV gebeurt. Rol)

Haagsche Courant: Eerste stap naar transitie van LNV: waarom, met wie en hoe!
(Aanspreekbaar op: meervoudig toetsen van beleid op hoofdlijnen / doelstellingen)

Financieel Dagblad: LNV wil helpen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen volwassen te maken!
(Aanspreekbaar op: het feit dat ik sinds gisteren geen regelneef meer ben)

Volkskrant: Generiek beleid of maatwerk? Knelgeval: derogatie of niet?!

Telegraaf: Ook ambtenaren zien nu: Beleid werkt vernieuwing tegen!

Trouw: De ondernemende LNV-er; hier zit vooruitgang in!
(Aanspreekbaar op: mijn creativiteit)

Financieel Dagblad: De Nederlandse veehouderij kan door!
(Aanspreekbaar op: Verbreding van de veehouderij mogelijk maken. Groene diensten)

NRC: Wijffels legt worsteling overheid bloot!
(Aanspreekbaar op: integraliteit [verband groter geheel, intern, beleid], meedenken over nieuwe rol naar maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven. Rol is minimaal kaderstellend)

Haagsche Courant: De slag bij Woerden, 2002; van visie naar werkelijkheid!

Bijlage 1 Programma van de workshop

09.30 uur: Ontvangst en opening (door Teun Klumpers)

09.45 uur: Werken aan waarde(n)vol LNV-beleid

Opzet: Voorstelrondje met de deelnemers; kort ronde tafelgesprek;

Doel: Uitwisselen drijfveren en waarden; verbindingen leggen tussen werk en persoon.

10.15 uur: De praktijk aan het woord

Opzet: Twee ondernemers laten ons ervaren dat ze spanningen tegenkomen tussen de beleidswensen en hun ondernemerswensen. Het gaat om Hans Verhoeven, varkenshouder in Valkenswaard en om Henk de Lange, gemengd bedrijf rundvee/varkens in Ommen. Deze praktijkinbreng leidt tot een casus.

Doel: LNV confronteren met praktijkproblemen en motiveren/uitdagen om te komen met uitwegen: hoe kunnen we de spanningen verminderen tussen de beleidswensen van LNV en de realisatie door ondernemers? Hoe kunnen we meer intergaal werken en meer maatwerk leveren?

11.15 uur: LNV aan zet

Opzet: In twee groepjes gaan we parallel met dezelfde casus aan de slag.

Doel: Oefenen in integraal werken aan de hand van een concreet praktijkprobleem. Kunnen we in deze setting slimme oplossingen/doorbraken bedenken, zodat we laten zien dat we de praktijk serieus nemen? Motto: Let's make things better.

12.15 uur: Observaties en bespiegelingen door Hans Verhoeven (waarna lunch)

13.30 uur: Vervolg LNV aan zet

14.15 uur: Presentatie van casus met feedback door het forum

Forumleden:

?? Henk de Lange, veehouder, eigenaar van de casus;

?? John Grin, Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam, vakgroep Politicologie;

?? Marjolijn Sonnema, plv. directeur Directie Industrie & Handel.

Opzet: De subgroepjes presenteren kort het werk van de morgen. Het forum vragen we om aanpak en oplossingsrichtingen van commentaar te voorzien. Vervolgens groepsgesprek met de deelnemers over werkproces, omgevingsgericht werken.

Doel: Confrontatie tussen praktijk en beleid. Stilstaan bij ons werkproces en dus bij de invulling van omgevingsgericht werken als voorwaarde voor integraal werken en voor maatwerk.

16.00 uur Terugblik en Afronding (door Teun Klumpers)

Bijlage 2 Overzicht van de deelnemers

Groep 1

- ?? Willem van Wingerden (DLG) **voorzitter**
- ?? Hans Brand (DL) GLP en Groene Diensten
- ?? Rudolf Haije (JZ) jurist
- ?? Niek Joanknecht (GRR) SGR2 en BANS
- ?? Co Molenaar (VROM) landbouw
- ?? Karin Olsthoorn (DNW) MVO
- ?? Jan van Vliet (EC)
- ?? Gerard Ogink (EC)

Groep 2

- ?? Cathrinus Wierda (DL) sectormanager **voorzitter**
- ?? Gerrit Brummelman (DO) landb/reconstructie
- ?? Theo Gottenbos (IZ) GLB
- ?? Herman Sniijders (DN) instrumenten natuurbeleid
- ?? Jacob Vaarkamp (DL) mineralen
- ?? Dick Schumer (VVA) diergezondheid
- ?? Sierk Spoelstra, (Wageningen UR), nieuwe veehouderijsystemen
- ?? Arjan Schutte (EC)
- ?? Geert van der Peet (EC)

Inleiders en casus:

- ?? Inleider en casus: Henk de Lange Melkvee- en varkenshouder Arriën/Ommen
- ?? Inleider en observator: Hans Verhoeven varkenshouder Valkenswaard

Forumleden/reactie op uitgewerkte casus:

- ?? Tarsy Lössbroek (EC) **voorzitter**
- ?? Marjolijn Sonnema (I&H)
- ?? John Grin (Universiteit Amsterdam)
- ?? Henk de Lange (veehouder)

Opening en sluiting door opdrachtgever:

- ?? Teun Klumpers

Dagvoorzitter:

- Tarsy Lössbroek (EC)

Bijlage 3 Waarden van de deelnemers

Aan het begin van de workshop werd geprobeerd een verbinding te leggen tussen de persoonlijke drijfveren van de deelnemers en hun dagelijks werk. De deelnemers werd gevraagd naar hun persoonlijke drijfveer met betrekking tot de ontwikkelingen in de veehouderij; hiervoor mochten circa drie woorden worden gebruikt.

Onderstaand zijn de individuele reacties vermeld.

- platteland met veehouders;
- levensader landelijk gebied;
- duurzaamheid en vertrouwen;
- onvoorspelbaar;
- evenredig maar effectief overheidsoptreden;
- draagvlak in de maatschappij;
- kwaliteit van het landelijk gebied;
- ondernemen;
- respect;
- balans;
- beweging, duurzaam en perspectief;
- samenleving;
- werkzaam beleid ondernemerschap;
- duurzaamheid door variatie;
- betrokkenheid bij gezond boerenverstand;
- economisch en ecologisch;
- nieuw elan en respect;
- betrokkenheid.